

УДК 37.091.26:81'35+378.096

СЛОВНИКОВИЙ ДИКТАНТ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

Марія Ріпей, Олена Кріслата

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: maria-kr@ukr.net, lenka.elenkaa12@gmail.com

Розглянуто особливості написання студентами першого курсу факультету журналістики першого словникового диктанту як форму попереднього контролю; коментованого і пояснювального, диктантів «Перевіряю себе» і «Перевіряю колегу» як форму поточного контролю; а також підсумкового словникового диктанту як форму підсумкового контролю їхньої орфографічної грамотності.

Ключові слова: словниковий диктант, коментований диктант, пояснювальний диктант, диктанти «Перевіряю себе» і «Перевіряю колегу», орфографічна грамотність, орфограма.

Загальна проблема та її науково-практична цінність. Сучасний підхід до підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців зосереджується на формуванні готовності студентів до професійної діяльності, яку забезпечують ключові, загальні та спеціальні компетенції [7]. Формування мовної культури студентів є одним із важливих завдань. Це відбувається шляхом «прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства в цілому», створення оптимальних умов для становлення всебічно розвиненої, «духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови» [1].

Невід'ємною складовою мовної культури людини є орфографічна грамотність. Формування вміння грамотно писати завжди було і є важливим завданням курсу української мови студентів вищих навчальних закладів, зокрема студентів-гуманітаріїв, а передусім журналістів.

Аналіз досліджень і публікацій. Мовну культуру журналістів, що є «невід'ємним атрибутом та індикатором журналістської майстерності» [4, с. 72], досліджують С. Єрмоленко, А. Капелюшний, О. Пономарів, О. Сербенська, М. Яцимірська та інші. Науковці зазначають, що «дотримання норм сучасної літературної мови є обов'язковою умовою повноцінної, якісної діяльності працівників мас-медіа, адже, крім інформування, норми виконують і виховну роль; їхнє порушення відображає низький рівень мовної компетенції певного видання, що знижує рівень грамотності кожного окремого читача та читацької аудиторії (суспільства) в цілому» [8].

Виклад матеріалу. Журналістам, зважаючи на особливості професійної діяльності, часто доводиться записувати сприйняте на слух. Це потребує відповідних навиків передавання почутого на письмі. Таких навиків можна набути за допомогою диктантів, що є «одним із найбільш використовуваних видів граматики-правописних (орфографічних і пунктуаційних) вправ» [3, с. 78]. Диктанти «виховують увагу, дисциплінованість, організованість, точність і акуратність у навчальній діяльності, уміння... виконувати завдання у певний момент» [2].

Під час проведення лабораторних занять із навчальної дисципліни «Українська мова в ЗМІ (в т. ч. професійне спілкування)» зі студентами першого курсу факультету журналістики значну увагу надаємо словниковим диктантам, які дають змогу перевірити знання і навички студентів, виявити прогалини в опрацюванні певного матеріалу, а також проконтролювати рівень орфографічної грамотності студентів не лише академічної групи, але і всього курсу.

На першому лабораторному занятті першокурсники пишуть перший словниковий диктант. Ще його називаємо «нульовий контроль». Цей диктант охоплює 100 слів на такі орфограми: «Апостроф, м'який знак, подвоєння та подовження приголосних в українських та іншомовних словах», «Правопис складних іменників. Прикладки. Складні числівники та займенники», «Правопис складних прикметників», «Правопис власних назв», «Правопис медійних термінів».

Результати першого словникового диктанту журналістів-першокурсників 2016/17 навчального року:

I група – від 0 до 10 помилок – 0 студентів (0%), від 11 до 20 помилок – 8 студентів (38%), від 21 до 30 помилок – 11 студентів (52,5%), від 31 до 40 помилок – 2 студенти (9,5%), 41 і більше помилок – 0 студентів (0%);

II група – від 0 до 10 помилок – 0 студентів (0%), від 11 до 20 помилок – 3 студенти (14%), від 21 до 30 помилок – 9 студентів (41%), від 31 до 40 помилок – 6 студентів (27%), 41 і більше помилок – 4 студенти (18%);

III група – від 0 до 10 помилок – 0 студентів (0%), від 11 до 20 помилок – 4 студенти (19%), від 21 до 30 помилок – 4 студенти (19%), від 31 до 40 помилок – 8 студентів (38%), 41 і більше помилок – 5 студентів (24%);

IV група – від 0 до 10 помилок – 1 студент (5%), від 11 до 20 помилок – 10 студентів (50%), від 21 до 30 помилок – 6 студентів (30%), від 31 до 40 помилок – 2 студенти (10%), 41 і більше помилок – 1 студент (5%);

V група – від 0 до 10 помилок – 0 студентів (0%), від 11 до 20 помилок – 8 студентів (40%), від 21 до 30 помилок – 4 студенти (20%), від 31 до 40 помилок – 4 студенти (20%), 41 і більше помилок – 4 студенти (20%);

VI група – від 0 до 10 помилок – 0 студентів (0%), від 11 до 20 помилок – 4 студенти (27%), від 21 до 30 помилок – 5 студентів (33%), від 31 до 40 помилок – 4 студенти (27%), 41 і більше помилок – 2 студенти (13%).

Загалом по курсу від 0 до 10 помилок припустився 1 студент (1%), від 11 до 20 помилок – 37 студентів (31%), від 21 до 30 помилок – 39 студентів (33%), від 31 до 40 помилок – 26 студентів (22%), 41 і більше помилок – 16 студентів (13%).

Першокурсники письмово виконували аналіз словникового диктанту, оформляли його у вигляді таблиці, що складалася із трьох стовпців («Помилка», «Правило», «Приклад»). У стовпець «Помилка» записували правильне написання слова. У стовпці «Правило» зазначали правило написання цієї орфограми з «Українського

правопису», а також параграф і сторінку. А у стовпці «Приклади» наводили приклади правильного написання аналізованої орфограми. Виконання аналізу словникового диктанту дає змогу студентам усвідомити помилку і запам'ятати правильне написання, що є «необхідною умовою... на шляху до усунення помилки» [5].

На лабораторних заняттях виокремлювали типові помилки, яких припустилися студенти у першому диктанті, акцентували на них. Ці слова записували на дошці, пояснювали їх написання, вводили у контекст. А також підбирали приклади вживання таких орфограм у медійних текстах.

Водночас з метою ґрунтовного засвоєння правил і закріплення навичок правильного написання студенти писали коментовані («пояснення правопису орфограм відбувається в процесі записування тексту» [3, с. 107]) і пояснювальні («пояснення правопису орфограм відбувається після записування тексту» [3, с. 179]) диктанти, а також диктанти «Перевіряю себе» («призначений для розвитку свідомого письма... для вироблення... навичок контролювати себе» [3, с. 79]) і «Перевіряю колегу». Зокрема, під час написання коментованих диктантів читали слова, а кожен студент по черзі записував те чи інше слово на дошці – або самостійно пояснюючи його написання, або за допомогою інших студентів із групи. Пояснювальні диктанти проводили найчастіше двома способами. Або студенти в зошитах писали диктант, а потім перевіряли написане, з'ясовуючи правопис орфограми, спираючись на відповідні правила; або один студент писав диктант на дошці, а інші – у зошитах, а потім студенти виправляли допущені помилки, аналізували правопис відповідних орфограм і повторювали правила. Під час написання диктанту «Перевіряю себе» (що сприяє «навчанню орфографічного самоконтролю» [5]) студенти підкреслювали орфограми, щодо написання яких виникали сумніви, а потім зверталися із запитаннями, як слід написати те чи інше слово. Відповідали на запитання (або хтось із студентів пояснював), посилаючись на відповідне правило, а студенти виправляли помилки і для ліпшого запам'ятовування на полях записували слова, у написанні яких припустилися помилки, підкреслюючи правильну орфограму.

Значну увагу зосереджували на написанні першокурсниками диктанту «Перевіряю колегу», до якого вони виявляють особливу активність і зацікавлення, під час перевірки «чужої» роботи більш критичні, що «забезпечує позитивний орфографічний ефект» [5]. Під час написання диктанту «Перевіряю колегу» всі студенти писали слова у зошитах, а потім кожен із них обмінювався зошитом зі своїм одногрупником і перевіряв його диктант. Після цього всі студенти пояснювали правильність написання орфограм, зазначали про труднощі, які у них виникали як під час написання слів, так і під час перевірки написаного одногрупником.

Завдяки таким диктантам можна діагностувати, наскільки ефективно студенти засвоїли матеріал, акцентувати на складній орфограмі, вимагати постійного зосередження їхньої уваги.

Зауважимо, що, перевіряючи словникові диктанти, спонукали студентів застосовувати коректурні знаки. Зокрема, замінюючи літеру іншою, велику літеру малою чи малу літеру великою, використовувати знаки заміни; вставляючи пропущену літеру чи знак, використовувати знаки вставки; вилучаючи літеру чи знак, використовувати знаки вилучення; розділяючи слова, написані разом, і з'єднуючи частини слова, використовувати знаки зміни проміжків [6]. Завдяки цьому, пишучи і перевіряючи словникові диктанти, студенти не лише мали змогу підвищувати свій

рівень орфографічної грамотності, але і набувати навиків застосування коректурних знаків.

Після повторення всіх орфограм студенти писали підсумковий диктант на 100 слів. Одержали такі результати підсумкового словникового диктанту:

I група – від 0 до 10 помилок – 17 студентів (81%), від 11 до 20 помилок – 4 студенти (19%), від 21 до 30 помилок – 0 студентів (0%), від 31 до 40 помилок – 0 студентів (0%), 41 і більше помилок – 0 студентів (0%);

II група – від 0 до 10 помилок – 15 студентів (71,5%), від 11 до 20 помилок – 2 студенти (9,5%), від 21 до 30 помилок – 3 студенти (14,5%), від 31 до 40 помилок – 1 студент (4,5%), 41 і більше помилок – 0 студентів (0%);

III група – від 0 до 10 помилок – 1 студент (8,5%), від 11 до 20 помилок – 6 студентів (50%), від 21 до 30 помилок – 4 студенти (33%), від 31 до 40 помилок – 0 студентів (0%), 41 і більше помилок – 1 студент (8,5%);

IV група – від 0 до 10 помилок – 12 студентів (60%), від 11 до 20 помилок – 4 студенти (20%), від 21 до 30 помилок – 4 студенти (20%), від 31 до 40 помилок – 0 студентів (0%), 41 і більше помилок – 0 студентів (0%);

V група – від 0 до 10 помилок – 16 студентів (66,5%), від 11 до 20 помилок – 2 студенти (8,5%), від 21 до 30 помилок – 2 студенти (8,5%), від 31 до 40 помилок – 3 студенти (12,5%), 41 і більше помилок – 1 студент (4%);

VI група – від 0 до 10 помилок – 1 студент (8%), від 11 до 20 помилок – 3 студенти (25%), від 21 до 30 помилок – 5 студентів (42%), від 31 до 40 помилок – 1 студент (8%), 41 і більше помилок – 2 студенти (17%).

Загалом по курсу від 0 до 10 помилок припустилися 62 студенти (56,5%), від 11 до 20 помилок – 21 студент (19%), від 21 до 30 помилок – 18 студентів (16,5%), від 31 до 40 помилок – 5 студентів (4,5%), 41 і більше помилок – 4 студенти (3,5%).

Порівнюючи результати першого і підсумкового диктантів, можемо зробити висновок, що рівень орфографічної грамотності студентів-першокурсників 2016/17 навчального року підвищився. Якщо у першому словниковому диктанті з усього курсу від 0 до 10 помилок припустився 1 студент (1%), то у підсумковому – 62 студенти (56,5%). А кількість студентів, які припустилися від 0 до 20 помилок, зросла від 38 (32%) до 83 (75,5%), отже, збільшилася на 43,5%.

Висновки. Завдяки першому словниковому диктанту, що є попереднім контролем орфографічної грамотності студентів-першокурсників, виявляємо типові помилки, зосереджуємо на них увагу. Завдяки коментованим і пояснювальним диктантам, а також диктантам «Перевіряю себе» і «Перевіряю колегу» здійснюємо поточний контроль і розвиваємо у студентів навички «бачення орфограми». А підсумовує вивчене студентами підсумковий словниковий диктант як форма підсумкового контролю.

Проводячи різні види диктантів, спонукаємо студентів-журналістів до того, щоб вони навчалися грамотно писати і набували навиків застосування коректурних знаків, оскільки це важливий компонент їхньої майбутньої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітюк В. В. Орфографічна грамотність як показник культури мовлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/MARIA/Downloads/Nznuoaf_2011_21_6.pdf
2. Ворона И. И. Диктант как одна из форм контроля на практических занятиях по латинскому языку [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oaji.net/articles/2015/245-1439536753.pdf>
3. Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови / Н. М. Захлюпана, І. М. Кочан. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 250 с.
4. Каленич В. Культура мовлення як чинник журналістської майстерності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/3_1/10-Kalenych.pdf
5. Корешкова Т. В. Корректурные упражнения как средство обучения младших школьников грамотному письму: автореф. дис... канд. пед. наук. – М., 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com>
6. Крайнікова Т. В. Коректура: Підручник. – К.: Наша культура і наука, 2005. – С. 89–98.
7. Петришина О. Удосконалення орфоепічних та орфографічних умінь і навичок студентів факультету фізичного виховання на заняттях із української мови (за професійним спрямуванням) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua>
8. Супрун Л. В. Нормативність мовлення як складник мовної комунікації журналіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua>

**LEXICAL DICTATION
AS A METHOD TO RAISE THE ORTHOGRAPHIC LITERACY
OF THE FIRST-YEAR STUDENTS**

Mariya Ripey

*Ivan Franko National University of Lviv
Chupryny Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: maria-kr@ukr.net*

Olena Krislata

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: lenka.elenkaal2@gmail.com*

The special features of spelling by the first-year students of the faculty of journalism of the first lexical dictation as the form of previous control are considered in the article. The author regards the commented and explanatory dictations, the dictation «Check up yourself» and «Check up a colleague» as the form of current control as well as the final dictation as the form of final control of student's orthographic literacy. Special attention is focused on the fact that lexical dictations give an opportunity to check knowledge of students, reveal the blanks in the working-out of certain material, and also control the level of orthographic literacy of students not only an academic group but also all courses. The results of the first lexical dictation and the final dictation of the first-year students in 2016/2017 education year are given as an example. The lexical dictations are the one of the most commonly used types of the spelling exercises; they develop attention, discipline, good organization, punctuality and accuracy in the learning activities. It is noted that spelling and checking up of the lexical dictations the students have an opportunity to raise the level of their orthographic literacy and also to acquire the skills of application of proofreading signs, in particular, the signs of replacement and deletion, the signs of change of intervals that are an important component of their future professional activity.

Key words: lexical dictation, commented dictation, explanatory dictation, «Check up yourself» and «Check up a colleague» dictations, orthographic literacy, spelling.